ECONOMISCHE NALEZINGEN EN BERIGTEN.

— **Hygieine.** Het *Liernurstelsel*. Het gewigtig vraagstuk van den afvoer van faecalien, dat jaren lang zoovele gemeentebesturen en commissiën heeft bezig gehouden, schijnt thans eene voorloopige oplossing toch meer nabij te zijn.

Een der laatste bezwaren van het bekende Liernur-stelsel, nl. de moeilijkheid van eene verwerking der faecalien tot poudrette in verhandelbaren vorm, schijnt door een vernuftige toepassing van den uitvinder overkomen te zijn, en in een degelijke brochure onlangs verschenen (*) heeft de Hr. L. zijn stelsel nader toegelicht en o. a. op het weinig afdoende van sommige zoogenaamde proefnemingen verwezen.

In de *Nieuwe Rottd. Ct.* werden onlangs in aansluiting aan vroegere zeer degelijke artikels, de voordeelen van het pneumatisch stelsel boven het zoogen. spoelstelsel met goede bewijzen aangetoond, en ook het *Alg. Handelsblad* behandelt in zijn nos. van 21—23 Oct. de kwestie met het oog op de belangen der hoofdstad, naar ons voorkomt op afdoende wijze.

Wij vestigen zeer de aandacht onzer lezers op de duidelijke en zaakrijke artikelen in de zoo even aangeduide bladen, en doen hier ten slotte een advies volgen hetwelk door de Geneeskundige Inspecteurs in eene aan Binn. Zaken gehouden Vergadering, ter zake is uitgebragt, en waarin de hoofdpunten der kwestie zijn opgenomen en behandeld.

Met eenparige stemmen waren deze hoofdamtbenaren ten aanzien der stadsreinigingskwestie van oordeel:

1o. de hoogst ongunstige toestand van den afvoer der faecaliën in ons land, is sedert 1869 niet veranderd; 2o alléén door het Liernur- of een goed ingericht tonnenstelsel is verbetering daarin te brengen; 3o hun afkeurend oordeel over het spoelstelsel, met of zonder irrigatie, is door de ervaring bevestigd als in de stad zelve reeds gevaarlijk voor de volksgezondheid; 4o geen stelsel voldoet uit een hygiënisch, aestetisch, technisch en economisch oogpunt zoo goed als 't Liernurstelsel; 5o de wijze van verzamelen en afvoeren der faecaliën volgens het Liernur-stelsel verdient de voorkeur boven die van 't tonnenstelsel; 6o het Liernurstelsel kan overal worden ingevoerd, waar 150 inwoners per hectare

(*) Toelichting door Ch. Liernur. Amst. Scheltema en v. Holkema.

wonen en het bebouwde deel der gemeente 10 à 12 hectare groot is; 7o bij minder bevolking en kleiner oppervlakte verdient het tonnenstelsel in aanmerking te komen, met inachtneming van zorgvuldige ruiming; voor elk privaat moeten twee emmers genomen worden — vooral geen houten tonnen; de verwisseling dier emmers moet dagelijks geschieden; het water, tot reiniging gebezigd, worde niet in openbare wateren geworpen dan na filtratie; de mestplaats zij minstens 100 meters van een woning verwijderd; 8o omtrent het koolcloset-stelsel van Symons moet de ondervinding nog uitspraak doen; 9o ook waar het Liernurstelsel wordt toegepast, is voor 't tonnenstelsel nog plaats gedurende de voorbereiding van 't Liernursche of blijvend voor buurten en woningen, die ver uit elkander liggen; 10o waar van de verdunde faecaliën geen poudrette bereid wordt, kan 't bezwaar der te groote verdunning bij het Liernurstelsel worden overwonnen door indikking met asch, straat- en huisvuil (compost); 11o gemeentelijk beheer verdient bij toepassing van 't Liernurstelsel en tijdelijke invoering van het tonnenstelsel als overgang, aanbeveling.

— **De Eucalyptus globulus of australische gomboom.** Over den koortswerenden en wateropslorpenden australischen gomboom begint al een heele literatuur te ontstaan. Reeds driemaal (zie *De Economist* van 1872, blz. 1037, van 1875 blz. 243 en 379) wezen wij in dit tijdschrift op stukjes, waarin de vele uitstekende eigenschappen van dien boom en andere lucht- en waterzuiverende planten worden aangetoond. Over den blauwen gomboom zie men ook een uit de *Javasche Courant* overgenomen stukje in de *Indiër* van 21 Nov. 1874, blz. 907, ten bewijze dat zijne goede eigenschappen reeds de aandacht der Indische regeering hadden getrokken, gelijk nader bleek uit het in 1875 uitgebracht koloniaal verslag en uit den jaargang 1874, blz. 235, van het Tijdschrift der N.-I. Maatschappij van Nijverheid en Landbouw. Het Tijdschrift van N.-I. wijdde er een artikel aan in zijn nummer van Mei 1875 en weersprak daarbij o. a. de in de *Nieuwe Rotterdumsche Courant* uitgesproken meening, dat die Eucalyptus ook in Nederland zou kunnen groeien. In zijn nummer van November 1875 besprak dat tijdschrift den invoer van dien in moerassige streken zoo hoogst nuttige boom in Atjeh. In het weekblad *Das Ausland* was er bij herhaling sprake van: in no 8 van den jaargang 1875 werd meer bepaald over zijn sterk koortswerend vermogen gesproken, in no 30 werd hij warm aanbevolen voor het gezondmaken der Campagna di Roma. Ook in de *Revue Maritime et Coloniale* was over dien nuttigen boom bij herhaling sprake. Zie er o. a. in het nummer van Juli 1875 het later als brochure herdrukt

artikel van Leingre „L'Eucalyptus globulus” waarin sprake is over de stukken er over van Meuller uit Melbourne, van Ramel en anderen, over zijne ontdekking in Tasmanie door een franschman in 1792, over zijne verbazende groeikracht en het uitstekend timmerhout dat hij oplevert, over zijn verspreiding in de tropen en daarbuiten tot in Zuidelijk Europa, over zijn wateropslorpend en koortswerend vermogen. Een afteksel zijner bladeren wordt gezegd nog krachtiger koortswerend middel te zijn dan de kina, wordende hij dan ook ten sterkste aanbevolen om moerassige streken droog en gezond te maken.

Was Leingre's stuk tot in het vorig jaar misschien het volledigste dat over dien gomboom geschreven was, thans schijnt dat te moeten worden gezegd van eene onlangs in het Italiaansch medisch tijdschrift „Il Raccoglitore Medico” opgenomen en ook afzonderlijk in den handel gebrachte verhandeling getiteld: „Sulle proprietà bonificante serapeutiche dell' Eucalyptus globulus Memoria letta alla società universale dei quiriti dal Cav. dott. Gregorio fideli” (Forli, 1876), waarover we, aan de hand van Das Ausland, dat in zijn no 35 van den jaargang 1876, in een artikel: „Der Eucalyptus globulus und das Klima Roms” dat stuk met ingenomenheid bespreekt, iets naders wenschen te zeggen.

Dr. Fideli staat niet lang stil bij de botanische kenteekenen van dezen, tot het geslacht der Myrtaceën behoorenden boom, die hij als bekend veronderstelt. Hij wijst slechts kort op zijne belangrijkste en karakteristieke eigenschappen: zijn snelle groei en buitengewone duurzaamheid; de dichtheid, hardheid, taaheid en onvergankelijkheid van zijn hout, dat daardoor als timmerhout groote waarde heeft, ook door zijn weerstandsvermogen tegen vochtigheid en tegen insecten. Daarbij, zegt Das Ausland, had ook op het groot opsloppingsvermogen van de wortels (en de bladeren voegen wij er bij) van den Eucalyptus moeten worden gesproken.

Daarna geeft Dr. Fideli eene breede opsomming van daadzaken, ten bewijze dat de australische gomboom in alle hemelstreken en in de ongezondste streken tot bevordering der gezondheid heeft gestrekt. Bijzondere melding wordt gemaakt van de sedert 1870 met het uitstekendste gevolg door de monniken van het klooster Tre Fontane bij Rome bewerkstelligde aanplanting van dien boom. Vroeger gold dat klooster voor eene der ongezondste plekken der Campagna. Thans blijven de monniken geheel van koorts bevrijd, dank zij de uitwasemingen van dien boom en het elixir dat uit zijne bladeren wordt bereid, en waarvan ieder, vooral in het ongezondste jaargetijde, dagelijks een glas gebruikt.

Dit elixir heeft reeds meermalen uitstekende diensten bij heftige koortsaanvallen bewezen, zelfs bij zoodanige, waar de kine zonder uitwerking bleef.

Opmerkenswaard zijn verder vele bijzonderheden, welke Dr. Fideli met betrekking tot de cultuur van den blauwen gomboom, inzonderheid met terugzicht op het klimaat van Italië, aanvoert. Volgens Heraud van Parijs (Nouveau Dict. des Plantes, 1875) groeit die uit Australië en Tasmanië stammende boom voornamelijk op graniet- en kiezelgrond, maar toch ook overal waar de temperatuur niet beneden $+4^{\circ}$ C. daalt. Daarentegen bericht Dr. Fideli, op grond van zijn waarnemingen en die van Dr. Lange, dat eerst bij eene temperatuur van -6° C., zooals in dit jaar op 6 Januari te Rome heerschte, eenige Eucalyptus-boomen, en nog wel alleen zeer jonge, te gronde gingen. Een der monniken van Tre Fontane beweert dat de boom zelfs aan een koude van 8° C. wederstand biedt.

Deze uitkomsten zijn zeker zeer troostrijk en zullen alle groote landeigenaren in door koortsen geteisterde streken aanmoedigen tot den aanplant van dezen boom op groote schaal. Voor Zuid-Italië raadt Dr. Fideli daartoe zeer bepaald den Eucalyptus globulus aan; voor de noordelijker streken raadt hij andere verscheidenheden derzelfde soort aan, die beter tegen de koude bestand zijn: de Euc. Viminalis, E. Rostrata, E. Coembra enz.

Tot zoover Das Ausland. Wat in het besproken artikel verder gezegd wordt over het klimaat van Rome laten we, als voor ons doel onnoodig, rusten. Dat doel was slechts, andermaal de aandacht te vestigen op de vele uitstekende eigenschappen van den Eucalyptus globulus en verwantsoorten, meer speciaal tot het gezondmaken van moerassige streken, gelijk wij er vele hebben zoowel in Nederland als in onze overzeesche bezittingen. In de laatste is reeds, we zagen het, de aandacht op die nuttige boomsoort gevallen. We hopen slechts dat het in sterk toenemende mate, en in West-Indië niet minder dan in Oost-Indië, het geval zal zijn. Maar ook in Nederland ware de australische gomboom of eene andere even nuttige Eucalyptus-soort wellicht te acclimatiseeren. Er zijn nog streken genoeg in ons land, die te dikwerf door koortsen worden geplaagd. Vooral in de nabijheid onzer droogmakerijen is dit het geval. Men herinnere zich hoelang na de droogmaking der Haarlemmermeer de omstreken door koortsen werden geplaagd en dat dit in de nabijheid van vele droogmakerijen het geval is. Men weet dat bij hêt bespreken van het inderdaad grootsche plan tot gedeeltelijke droogmaking der Zuiderzee gewezen is op de ongezonde uitwasemingen welke daaruit zullen ontstaan. Zouden geene Eucalyptus-aanplantingen daartegen kunnen worden aangewend? Wel wordt beweerd, dat die boomsoort niet in ons land zou voortkomen. Maar is het ernstig, op verstandige wijze beproefd? Minder verstandig zou het zeker zijn zand of stekken van een in de tropen

groeïenden *Eucalyptus* hier in de open lucht te willen doen voortkomen. Maar waarom het niet beproefd met zaden of stekken van in Noordelijk Italië of Zuidelijk Frankrijk, dus in een klimaat dat meer het onze nadert, groeïende *Eucalyptus*soorten? Wij zagen dat de *Eucalyptus* reeds aan eene koude van -6 en 8° C. wederstand biedt. Ware hij hier niet zoo te acclimatiseeren, dat hij ook aan nog grootere koude wederstand bood? In zijn voortreffelijk, zoo naar waarde door Prof. de Goeje in De Gids van Oct. jl. geprezen boek: „Kulturpflanzen und Haustierte in ihrem Uebergang aus Asien nach Griechenland und Italien sowie in das übrige Europa” heeft Victor Hehn er terecht aan herinnerd dat het meeste van wat ons in huis en tuin, in stad en akker omringt, achtereenvolgens door den mensch van elders, en meestal van veel warmer landen dan wij bewonen, is overgebracht. Waarom zou de *Eucalyptus globulus* of eene andere even nuttige soort dier Myrtacee niet evenzeer naar ons land zijn over te brengen?

Wij zouden wel wenschen dat de bestuurders onzer botanische tuinen de zaak hunne aandacht waardig achten, zich niet te spoedig door mogelijk aanvankelijke mislukkingen uit het veld lieten slaan, en lukt hun aanplant, dan met het gezag van hun naam en hunne ondervinding den *Eucalyptus globulus* aan onze houttelers en aan de bestuurders onzer droogmakerijen aanbevelen. Het ware immers wel eenige moeite waard te beproeven ons land te verrijken met eene voortreffelijke, snel groeïende houtsoort, die niet alleen uitstekend timmerhout oplevert, maar tevens uitnemend geschikt is om moerassige streken gezond te maken en de daar ontstaande koortsen te weren?

J. K. W. QUARLES VAN UFFORD.